

quéa», MGadea (T. del Xè II, 148; I, 196) *Arrucar*; *arrucat*.

1 Però difícilment podríem pensar que en la terminació hi hagi el celto-basc *andi* 'gran'; car -ANDI hauria donat *-án* o *-ande*, i si fos -ANDIO- s'hauria tornat *-año*. Desconfiem de tot plegat. Més aviat pensaríem en un **Rucandrio* (amb dissim.) relligant amb el grup aquità de *Andere/Andereix/Andricus* (cf. Schmidt, 129-30). També això molt dubtós (potser hi ha el miratge de quelcom modern).

RUCA, 'espècie d'herba d'enciam', del ll. ERŪCA id.: l'evolució fonètica i l'especial arrelament en les regions del Sud donen a entendre que ens ve del mossàrab. □ 1.ª doc : 1472, JnEsteve.

«*Ruca, ruques*: pro illa herba, eruca, -ce», *LiEleg* q-6-r-3. Fr. M. Agustí, el banyolí prior de Perpinyà, després d'esmentar-la entre el *moritort* i la *sanguinària*, conta les virtuts d'aquesta herba (BDLC XI, 223); «*ruca*: oruga, planta; hay de hortense y de silvestre: produce unas vaynitas verdes —*tabélles*— y dentro, la simiente; quando están tiernas se comen, juntamente con la oruga, en la ensalada, o solas», CROS (Dicc, 206), d'on passà a Sanelo (15v, 124v), afegint-hi: «*ruques: rueta, yerva*» (18v^o, 124v^o) i a Lamarca («*ruca*: 25 oruga»).

El *Dag* el reporta de Tarragona amb la frase «portar *ruques* al clatell» (1868). Avui en dia també és cosa del Migdia, a Formentera, on en mengem com enciam, me n'ensenyaren de la que hi creix i que hi vaig veure, semblant a la cosconilla (1963), també a Morvedre me'n parlaren com a herba silvestre, si bé al cap d'unes hores em parlaren de *kořúkes* 'cosconilles' (1961). La forma diminutiva (que s'hauria d'escriure *ruqueta*) «*roquèta*: jaramago, roquette, eruca» men 30 (FebrCard., 353). Naturalment s'ha estès a d'altres parts dels nostres països. «Venia herbetes per a amarin: creixems, *ruques*, cuscunilles, ensiamet de la Mare de Déu --- les *ruques* --- ab sa sentida forta, que repugnava a la senzillesa de gust del nostre paladar», Em Vilanova (en el llibre *Plorant i Raent*, 61, 63). I a l'alta Cerd. (a Eina) me la descriuven de forma apinyada, i afegint que en mengem com a enciam a Perpinyà.

És clar que prové del ll. ERŪCA, però l'evolució fonètica «no és per analogia de *ruca* 'somera'» (la gent té ulls i no bada tant), sinó manlleu del mossàrab, provinent d'una forma arabitzada del mot romànic. d'on la sorda *-k-* i la supressió de vocal inicial. Com a hispano-àrab el porta *PAlc curúqa* «yerva conocida», Dozy, *Suppl* II, 120b) V. ORUGA, DCEC. En la forma cat. pura trobem «*carga de ruques*, 8 drs» Bna. 1252 (Capmany, *Mem.* II, 20).

No és clar si ve de 'ruca, femella de l'ase', o més aviat d'un ús simbòlic del nom de la planta, per «la seva sentida forta, que repugna», com diu Vilanova, el nom de les *ruques* 'pèls curts i ordinaris que neixen en el clatell', car aquests pèls es prenen com a símbol de l'home grosser i curt de gambals, sobretot en les frases 'treure les *ruques* del clatell' o 'no tenir-hi *ruques*', que el mateix Vilanova usa en «Els gitanos --- ningú's 60

dexa criar *ruques* al clatell» (*Entre Fam*, 190), i que *AlcM* (§ 4) dona com a pròpies de Val. i Mall. Val a dir que també és designació objectiva d'aquesta peça de la cabellera, com ja hem vist per la frase tarragonina citada del *Dag*; també d'un escriptor tarragonès, NOLLER, és el passatge relatiu a una pobra dona, per cert presentada com gens fina: «Es pentina sola? —va preguntar --- a punt de plorar d'enveja, pensant en les doloroses estirades que ella havia de sofrir --- 10 quan la pentinadora li subjectava les *ruques* curtíssimes que amb prou feines vegetaven encara al voltant de les seves orelles» (O. C. IX, 315.14).

DERIV : *Ruqueta*

15 *Rucà, rucada, rucal, rucaldat, rucall, rucam, rucament, rucard, V. ruc Rucó, V. racó Rucuar, rucueig, rucuejar, V. parrupar*

RUDA (herba), del ll. RŪTA id. □ 1.ª doc : fi segle XIII

«Sant Luc --- disia en lo IX capítol: —Mal és a vós, fariseus, que preïcats que la menta e la *ruda* és delmadora, e tota erba menjadora, e laxats lo jusesi a la caritat de Déu!» (vertint «qui decimatis, id est decimant do praedicatis, mentam et *rutam* et omne olus ---», 696): *menjadora, delmadora*, adjs. passius, d'obligació, 'ha de ser menjada, delmada'; *VidesR*, 227v1: «--- Quan és mesclada la farina de l'ordi ab --- papaver --- val a la dolor del costat; e l'linós e l'alfolba e la *rruda*, quan n'és feyta faxadura, gita la ventositat», S. XIV, Ibn Wáfid (*Medicines Particulars*, 86.18); «les averies / de sa persona / --- / ella spiava; / mes bé s pastava / pasta de muda / d'oli de *ruda* / e de ginebra / ---», JRoig (*Spill*, 2528). Aviat recollit pels lèxics: «*ruda*, erba coneguda: *ruta*», Busa-N, Onofre Pou (*TbPu*, 51). Se'n servien molt no sols els bons metges sinó també curandres i explotadors «màgics» de supersticions (Lunari d'A. Roca, 1568, *Dag*; *Tres. dels Avis, AlcM*) N'hi ha diverses espècies: 'graveolens'; 'angustifolia' (Serradell, *Sota T.*, *Cl Munt. Tssa*, 26; 'montana', 'bracteosa' (JTexidor, *Flo. Farm.*, 989) etc. Segueix usual a tot el domini lingüístic, fins al cim dels Pirineus (*ŕuda*, Esterri de Cardós, 1954), i continua Pirineu enllà, almenys fins a Bielsa (amb fonètica alt-aragonesa, *ŕúta*, 1965).

DERIV : *Rudera*

CULTISME : *Rutàcies*.

RUDE, pres del ll. *rŭdīs* 'que està en brut, no obrat', 'groller, grosser'. □ 1.ª doc : 1399, BMetge.

«--- Per què t fenys pus ignoscent que no és ['ets']? Lexa aitals interrogacions a hòmens, iñliterats, *rudes* e no savis», *Somni* III (NCl III, 100 9). «Que ls hòmens *rudes* e viciosos deven ésser nombrats en nombre de les bèsties e no de hòmens» *Dag* cita d'un «Ms Sèneca» (correspon al llenguatge d'Ant. Canals) però no ho trobo en el *De Providència* (NCl XLIX). StVicentF usava una forma *rud*, pl *ruds*: «quan foren fets apòstols de Jesuchrist, que ls volia trametre a predicar, per tal com eren *ruds* e no sabien molta sciència --- los